

Joke van Leeuwen

De onervarenen

26

Het was nog donker toen ik na een rusteloze slaap opstond om ergens buiten te gaan plassen. Ik wurmde me door een zo smal mogelijke opening van de deur om de anderen niet met gekraak wakker te maken.

Het vuur buiten was uit. De maan was groter dan ik ooit had gezien, alsof die een eind naar beneden was gevallen. Verderop hoorde ik het zachte schuifelen van de koeien. Over de rivier hing een witte sluier. Ik was ergens en nergens en deed een plas. Terwijl ik mijn kleren fatsoeneerde zag ik dat er tegen de loods aan een kleine woning was gebouwd. Achter een van de ramen stond, in het tegenlicht van een olielamp, de zoon, met zijn rug naar me toe.

Er lag geen boot meer aan de steiger. Ik wist zeker dat de man van de Maatschappij was vertrokken, dat hij ons alleen maar hiernaartoe had gebracht en we het nu verder zelf moesten doen. Als mijn moeder niet zo ijverig die nieuwe taal had geleerd, zouden we alleen met gebaren en tekeningetjes iets aan de zoon duidelijk kunnen maken. Ik kon al wel goedemorgen tegen hem zeggen en tot ziens, maar daar begin je niet echt een nieuw leven mee.

Hoewel het nog donker was, kroop de warmte al in mijn kleren.

Vandaag, dacht ik, vandaag. De zenuwen zeurden in

mijn buik, of misschien was het het kind dat daar bezig was op een mens te gaan lijken.

Het moest inmiddels voorjaar zijn in ons oude land, maar mijn moeder had gezegd dat ze hier zo'n voorjaar niet kenden, hier rekenden ze met regen of geen regen, hier werden de bomen nooit kaal om daarna opnieuw te beginnen met een uitbarsting van nieuw leven, hier bleef alles groen, overweldigend groen, de aarde moest wel heel krachtig zijn en onze gewassen in een mum van tijd laten rijpen.

Zo snel als de nacht was gevallen kwam ook de dag op.

De zoon stond in zijn winkel met een geweer over zijn rechterschouder. De loop kwam tot zijn oor.

We kochten op krediet wat gezouten vis die zo hard was als een knots en een vrucht in de vorm van een grote oranje druppel met littekens. Koben kon me nog meer vertellen, ik at die vrucht. Vanbinnen was die nog vuriger oranje-rood, met kleine donkere pitjes die elkaar in het midden verdrongen. De smaak was fris en loom. Ik bewaarde de pitjes als zaaigoed.

Daarna liep de zoon naar buiten, wees ons de waterput en liet mijn moeder zeggen dat we allemaal naast de zwarte cirkel van de vuurplaats moesten gaan staan.

Met wat vragen en opzoeken in haar boek begreep ze wat de zoon te zeggen had en vertelde ze het: hij had het land dat beschikbaar was in twaalf stukken verdeeld en had twaalf mannen nodig die elk een akker toegewezen kregen.

Tien mannen die al hadden geboerd stapten naar voren. Koben was erbij, de twee Aardappelmannen ook. En de va-

der en de broers van Beer. Vijf andere mannen stapten ook naar voren en begonnen ruzie te maken over wie het eerst was, maar de zoon nam zijn geweer van zijn schouder en wees er willekeurig twee van hen mee aan. Hij hing het ding terug en maakte naar de overige drie een wegwerpgebaar. Hij zei dat hij de akkers had afgebakend met paaltjes op de hoeken. Elke akker had een cijfer dat op die paaltjes terug te vinden was.

Jullie krijgen een cijfer dat op een paaltje staat, vertaalde mijn moeder. Hij wijst jullie de weg naar de akkers. De anderen moeten hier blijven, eerst moeten de akkers verdeeld worden.

Ze kregen alle twaalf een vodje papier met hun cijfer erop. Koben drong voor om de eerste te zijn, maar de cijfers lagen niet op volgorde, hij had nummer tien.

De zoon liep voor de mannen uit het pad op naar de akkers, maar halverwege heeft hij ze handenzwaaiend duidelijk gemaakt dat ze rechtdoor moesten en keerde hij om. Koben vertelde me achteraf wat hij dacht toen hij bij de akkers aankwam: dat het helemaal geen akkers waren, want wat hij zag was een enorm overwoekerd terrein met verbrande boomstronken en verkoolde boomstammen die ertussen lagen en helemaal in de verte de rand van het woud, dat niet dichtgegroeid was zoals aan de oever van de rivier, maar veel kaler, met dunne hoge bomen, en tussen al het onduidelijke groen dat uit de grond was geschoten staken ook nog eens allerlei iele stammetjes omhoog, zodat het heel moeilijk was om de paaltjes te vinden waarover de zoon had gesproken. Ze hadden zich de akkers strak en open voorgesteld, met aangeplant gewas dat

in geordende rijtjes op hen stond te wachten. Koben had meteen terug willen gaan om de zoon de huid vol te schelden, maar hij dacht dat de anderen dan misschien de paaltjes zouden verzetten als ze die konden vinden, dus was hij toch maar naar de zijne gaan zoeken. Ze ontdekten dat er ook rotsblokken als puisten boven de grond uit staken en dat de ene akker veel rotsachtiger was dan de andere, en ze hadden van grote afstand naar elkaar geschreeuwd over de juiste grenzen, want de Aardappelman die bestolen was had met lange losliggende takken een gedeelte van zijn gebied aanzienlijk ruimer afgebakend, waarbij hij rechtsom een rotsblok had omzeild, terwijl de vader van Beer, die de akker ernaast had, riep dat hij linksom langs het rotsblok moest en de Aardappelman riep terug dat het niets uitmaakte, linksom of rechtsom, want van een rotsblok viel niets te oogsten, voor niemand. De vader van Beer had de takken in een flinke boog de andere kant op gelegd om wat meer akker te hebben, juist omdat hij van een rotsblok niets kon oogsten, en de Aardappelman had hem vastgegrepen, ze vochten al hun teleurstelling eruit, tot de Aardappelman zijn evenwicht verloor, met zijn hoofd op dat rotsblok viel en bleef liggen.

Koben rende naar de twee toe, hij probeerde de Aardappelman wakker te slaan, maar die lag er voor dood bij. De vader van Beer riep dat de Aardappelman was begonnen en dat hij er niets aan kon doen, zijn zonen kwamen erbij staan en bezwoeren Koben dat hun vader nog nooit iemand kwaad had gedaan, dat dit een ongeluk was, ze waren in paniek, want er zat echt geen leven meer in de Aardappelman, hij had helemaal voor niets die lange reis gemaakt.

Draag hem naar de loods, sommeerde Koben.

Zo kwamen ze terug langs het pad dat naar de akkers leidde, de lijkdragers en daarachter de anderen met hun hoofddeksels in de hand.

De zoon reikte hun drie schoppen aan en de vader en de broers van Beer hebben toen naast het pad met veel moeite een kuil gegraven, want de wortels in de grond leken elkaar vast te houden en samen te spannen tegen al dat scheppen. De Aardappelman werd erin gelegd, hij paste maar net, en ik heb zijn handen op zijn buik gevouwen, zijn kleren rechtgetrokken en zijn ogen gesloten. Koben zei dat ik in zijn zakken moest voelen of hij nog geld of goud had, maar hij bewaarde alleen een neusdoek en wat afgescheurde nagels. En de mensen die Kobens gebed hadden geleerd brachten dat gebed hardop, eerst aarzelend en toen met kracht, het was of er bergen bezorgdheid in de kuil werden geworpen met elke schep aarde die op het lichaam van de Aardappelman viel.

Koben legde nog iets aan God uit, die hij opeens de Enige noemde, en drapeerde twee takken als een kruis op het graf.

Niemand had hier schuld aan, zei hij, de Aardappelman was het offer dat we brachten voor onze toekomst. Hij was uitverkoren om het offer te zijn.

Daarna zei hij tegen mij dat ik tegen mijn moeder moest zeggen dat die tegen de zoon moest zeggen dat de akkers niet in orde waren, dat er alleen maar onkruid stond en dat de boomstammen niet waren weggehaald. Mijn moeder briefde het door en we zagen de zoon kwaad worden, alsof we lastige, veeleisende mensen waren, we zagen hem ook zijn ene hand ophouden en zijn vingers strekken,

zo wijd mogelijk uit elkaar. En mijn moeder vertelde aan iedereen door dat de akkers wel degelijk in orde waren, die boomstammen hoefden niet weg, we moesten alleen de grond opschonen rond de plantjes met zulke bladeren, en ook zij strekte haar handen en hield haar vingers zo wijd mogelijk van elkaar, want dat waren – ze zocht in haar boek hoe het gewas dat de zoon had genoemd in onze taal ook alweer heette – dat waren de broodwortelplanten, we hadden daar al eerder van gehoord. We moesten dus letten op de vorm van die bladeren en alles wat niet op zo'n hand leek was onkruid.

Ik wist nu dat we niet aan een zee met een verte zouden wonen, maar aan een rivier met een overkant. Nog steeds wist ik niet of de woningen die voor ons klaarstonden net zo waren als op de afbeelding zonder mensen.

De zoon wees ons een ander pad. Het vormde een V met het pad naar de akkers. We konden onze bagage laten staan, eerst moesten we maar eens gaan kijken, zei mijn moeder.

Het geweer zakte van zijn smalle schouder en viel op de grond. Hij raapte het op en zwaaide ermee als een wegwijzer.

Zwijgend betraden we het pad dat naar ons nieuwe dorp moest leiden. Aan weerszijden stonden hoge, door andere planten beklommen bomen waarvan we de namen niet kenden.

En over dat smalle pad lopend haalden sommigen anderen in, ze zeiden dat ze niet tegen slenteren konden, en als bij een wedloop vormde zich vooraan een groepje mannen, onder wie de smid die niets meer te smeden had en de Aardappelman die nog leefde en Jakob, en Koben ook, ze liepen te snel om hen bij te benen, en helemaal achteraan stiefelde de Grootmoeder met haar dochter en haar kleinzonen Kele en Xer, die zich aan haar hadden aangepast. In het midden werden mensen onrustig, ze riepen dat die vooraan de beste huizen zouden innemen, maar mijn moeder zei dat ze op een afbeelding had gezien dat alle huizen even groot waren, dat het dus meer verschil maakte of je er met een heel gezin in zat of alleen en dat we maar eens rustig moesten kijken hoe we alles zouden verdelen.

Twee van de kleine krullenbollen die hun blinde broertje kwijt waren schoven naast het pad hun broek naar beneden, bukten en hielden zich elk aan een lage tak vast om hun evenwicht te bewaren, terwijl er muggen om hen heen zwermde. Opeens begonnen ze te gillen dat er een slang was, ze schoten weg, struikelden over de broek op hun enkels en lagen jammerend op het pad, allebei met hun drek half naar buiten. Mijn moeder veegde hen schoon met de grootste bladeren die ze zag hangen en trok

hen weer op hun benen. De Grootmoeder en haar familie hadden ons inmiddels ingehaald en bedankten ons dat we op hen hadden gewacht. De slang zagen we niet.

Zo kwamen we op het open terrein dat ons dorp moest zijn, een gehucht dat we een naam zouden geven, een naam in onze eigen taal. Het beeld dat we ervan hadden gemaakt verdampde zodra onze ogen zagen waarvoor we die lange reis hadden gemaakt, en we kermden en vloekten, sommigen trokken aan hun haren, een paar wierpen zich op de grond en van schrik begonnen alle jonge kinderen te janken.

Er was geen dorp met stenen huizen als op de gravure in het vouwblad. Er stonden acht huisjes die meer op hutten leken, opgetrokken uit rechtopstaande takken met klei-aarde ertussen. De daken waren van grote gedroogde bladeren. Uit elke hut stak een afdak met een houten vlonder eronder. Elk huisje had één raam waar geen glas in zat, laat staan dat er gordijnen waren. Het beloofde vee was nergens te bekennen. Geen varkens, geen kippen, wat we aan dieren zagen bewegen waren schorpioenen en mieren. Er loeide een hopeloos heimwee omhoog naar de oude schraalte die vertrouwd was geweest. Al het moois dat we in ons hoofd hadden opgebouwd verpulverde van zoveel werkelijkheid.

Drie mannen waren elk naar een huisje gerend om dat voor hun familie te veroveren, maar anderen, aangevoerd door Jakob, overmeesterden hen en werkten hen tegen de grond. Ik zag ze liggen, terwijl hun handen tegen de roodbruine aarde werden geduwd. Met een stem die sterk ge-

noeg was om alle oren te bereiken riep Jakob dat iedereen zijn mond moest houden, dat hij timmerman was, dat een van de jongens ervaring had als timmermansknecht, en dat we dus niet te beroerd moesten zijn om zelf samen onder zijn leiding onze woningen te bouwen.

Nu begon ook Koben zich te roeren.

Sta op! riep hij tegen de overwonnenen.

Ze werden losgelaten en kropen overeind. Een van hen veegde beschaamd zijn tranen weg en smeerde het vuil van zijn handen aan zijn wangen.

Jakob haalde de grootste gezinnen naar voren en wees hun een huisje toe. Ook het gezin van de Grootmoeder kreeg er een. En de jonge vrouwen zonder man. Zo bepaalde hij wie een woning kreeg en wie niet. Die laatsten moesten wel tijdelijk bij de anderen kunnen intrekken.

Jakob, zei Koben, er moet een plaats zijn waar iedereen naartoe kan met vragen en zorgen, ik denk dat we daarvoor ook een woning moeten gebruiken, als een soort gemeentehuis.

Dat woord klonk veel te breed voor zo'n stulpje, maar Jakob ging ermee akkoord, hij sputterde ook niet tegen toen Koben en ik in dat huisje trokken, maar installeerde zich voorlopig zonder morren onder het afdak, alsof hij de anderen daar beter in de gaten kon blijven houden dan binnen, want, had hij geroepen, wie zonder zijn toestemming in het wilde weg zijn eigen gang ging zou ernstig worden toegesproken.

Gestraft, had Koben eraan toegevoegd.

Niemand wilde mijn moeder hebben, want ze had vast een slechte invloed op de kinderen, de zuiverheid van het

voedsel of de gezondheid van de dorpingen.

Bij ons wilde ze niet. Te dichtbij. Ze zou wel een oplossing vinden, zei ze, en ik kon op haar rekenen, ze ging weg, maar ze zou terugkomen.

Ik ga de fonoren begieten! riep ze tegen niemand in het bijzonder en ze liep het pad op dat naar de loods leidde. Ik keek haar na tot ze verdween.

Voor ze vertrok, zei ze later, heeft ze nog zo streng mogelijk tegen de zoon gezegd dat we niet hadden gekregen wat ons was beloofd. De zoon had een van de weinige woorden gezegd die hij in onze taal kende: matskappij. Hij had haar ook laten weten dat zij niet bij ons hoorde, omdat ze niet in het kasboek stond, dus moest ze zich niet met ons bemoeien. En hij had naast haar voeten op de grond gespuugd, zei ze, maar ze wist niet zeker of dat hier misschien een betekenis had waarvan wij niet op de hoogte waren.

Tien mannen, door Jakob aangewezen, brachten onze bagage en haalden hun meegebrachte gereedschap tevoorschijn. De vrouwen, riep Jakob, moesten zorgen dat er te eten viel.

Iedereen aanvaardde wat de timmerman had bevolen. Alleen Koben, die ook was aangewezen, zei dat Jakob het hier niet alleen voor het zeggen had. Daarop vroeg Jakob of Koben al eens een houten schuur had gebouwd. Dat had hij niet. Nou dan, zei Jakob.